

Кристина Горяшко – здобувачка ступеня доктора філософії, кафедра німецької мови з методикою викладання Криворізького державного педагогічного університету, м. Кривий Ріг, Україна.

Коло наукових інтересів: лінгводидактика, методика навчання іноземних мов, комунікативний підхід у викладанні англійської мови, формування іншомовної комунікативної компетентності, використання цифрових технологій в мовній освіті, міжкультурна комунікація.

asz-23-koshelnyk@kdpu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0001-2048-508X>

УДК: 37.011.3-051:811.111

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2026-3-266-273>

Подано до редакції: 05.05.2026

Прийнято після рецензування: 26.05.2026

Затверджено до друку: 20.08.2026

Опубліковано: 30.09.2026

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У КОНТЕКСТІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню поняття «комунікативна компетентність» як ключової категорії сучасної лінгводидактики у процесі викладання іноземних мов. Актуальність теми зумовлено переходом традиційної моделі освіти до компетентнісної парадигми, впровадженням Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (Common European Framework of Reference for Languages, CEFR) і необхідністю формування здатності учнів до фактичної міжкультурної комунікації. Підкреслено, що традиційна модель освіти, орієнтована на заучування граматичних правил та лексичних одиниць, не забезпечує належного рівня володіння англійською мовою у реальних життєвих ситуаціях, що призводить до розриву між академічними знаннями і практичними вміннями. Проаналізовано сучасні підходи до інтерпретації поняття «комунікативна компетентність», структурні компоненти цієї компетентності (лінгвістичний, соціолінгвістичний, прагматичний, дискурсивний, стратегічний та соціокультурний), наведено характеристику і приклади їхнього прояву в навчальному процесі, а також психолого-педагогічні умови її формування у процесі навчання англійської мови. Особливу увагу приділено аналізу сучасних підходів: комунікативного (навчання через спілкування), компетентнісного (орієнтація на результат – здатність виконувати комунікативні завдання), інтерактивного (постійна взаємодія між учнями). Представлено в розширеному варіанті технології та методи формування комунікативної компетентності: інтерактивні технології (робота в парах групах, рольові ігри), методи проєктів, кейсів і дебатів, робота з автентичними матеріалами (статті, подкасти, відео), використання цифрових ресурсів (платформи мовного обміну, віртуальні дошки, інструменти штучного інтелекту). Визначено психолого-педагогічні умови успішного розвитку комунікативної компетентності для створення безпечного середовища з низьким рівнем афективного фільтра. На основі теоретичного аналізу запропоновано методичні рекомендації щодо ефективного розвитку комунікативної компетентності здобувачів освіти. Стаття може бути корисною для науковців, викладачів, студентів мовних спеціальностей та всіх, хто цікавиться сучасними методиками викладання іноземних мов.

Ключові слова: комунікативна компетентність; навчання англійської мови; комунікативний підхід; іншомовна освіта; мовленнєві навички; міжкультурна комунікація; методика викладання.

Постановка проблеми. У реаліях глобалізації світу вміння спілкуватися англійською мовою є не просто академічним досягненням, а необхідним інструментом для міжкультурної комунікації, самореалізації в професії та самовдосконалення. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні виникає потреба в новому погляді на навчання англійської мови. У зв'язку з модифікацією української системи освіти відповідно до європейських стандартів, а також упровадженням концепції «Нова українська школа» (НУШ) та вимог Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (Common European Framework of Reference for Languages, CEFR) вважається за необхідне змістити акценти з формального засвоєння граматичних структур на розвиток вмінь іншомовного спілкування в реальних ситуаціях. Іншими словами, раніше основну увагу було зосереджено на засвоєнні граматичних правил та вивченні нових слів, однак на сьогодні на перший план виходить здатність людини до комунікації англійською мовою в реальних життєвих ситуаціях. З погляду педагогіки цю здатність називають комунікативною компетентністю. Проблема полягає в тому, що в сучасній українській методичці викладання іноземних мов досі бракує чіткого й однозначного визначення поняття «комунікативна компетентність». Як наслідок, на практиці вчителі не завжди правильно усвідомлюють, як саме сформувати цю компетентність, продовжуючи використовувати застарілі методи. Таким чином, виникає необхідність уточнити, що таке «комунікативна компетентність», з яких елементів вона складається та використання яких методів для її розвитку є найефективнішим у процесі навчання англійської мови.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Визначення «комунікативна компетентність» було вперше обґрунтовано американським лінгвістом D. Hymes у 1960-х роках (Hymes, 1972). Згідно з його теорією, володіння мовою полягає не лише у базових знаннях граматики, а в умінні використовувати мову залежно від ситуації, співрозмовника та мети комунікації. Цю теорію було удосконалено в працях M. Canale та M. Swain (Canale & Swain, 1980), де запропоновано чотирикомпонентну модель комунікативної компетентності, яка складалася з граматичної, соціолінгвістичної, дискурсивної та стратегічної компетенцій. Зважаючи на сучасний підхід, зафіксований у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти (CEFR), до цієї моделі було додано соціокультурну та прагматичну складові. У статті подано модель комунікативної компетентності, яка є узагальненою з урахуванням положень CEFR та попередніх моделей, проте з огляду на запропоновані компоненти її варто розглядати як авторську систематизацію, а не буквально відтворення конкретної нормативної моделі (Council of Europe, 2020).

В Україні науковий огляд питання комунікативної компетентності здійснювали С. Ніколаєва, О. Бігич, Н. Бориско та інші науковці, які наголошували на необхідності впровадження компетентнісного підходу в іншомовній освіті. Зокрема, С. Ніколаєва, досліджуючи цілі навчання іноземних мов за допомогою компетентнісного підходу, наголошувала на необхідності формування здобувачами освіти здатності до використання іншомовних знань та вмінь з метою виконання комунікативних завдань (Ніколаєва, 2010). Сучасні українські дослідники допомагають розширити поняття комунікативної компетентності. Зокрема, І. Андрощук підкреслює, що комунікативна компетентність є істотною умовою для конструктивної взаємодії здобувачів освіти. Дослідниця підкреслює важливість цієї компетентності у вмінні встановлювати контакт, організовувати та підтримувати діалог, сприймати і розуміти співрозмовника, при цьому вміння висловлювати власні думки та розв'язувати конфлікти ситуації (Андрощук, 2022). Варто наголосити на існуванні ще одного напрямку сучасних досліджень, який пов'язаний з комунікативною компетентністю у процесі іншомовної освіти. Серед іншого, К. Яриновська та О. Башманівський, розглядаючи певні інструменти, методи та прийоми її

формування у процесі вивчення іноземних мов, акцентують увагу на значенні практичної організації комунікативно орієнтованого навчання. Це зумовлює актуальність переходу від традиційного засвоєння мовного матеріалу до конкретного використання завдань, передбачених для активної мовленнєвої взаємодії та застосування мови у ході розв'язання комунікативних завдань (Яриновська & Башманівський, 2023). Попри вагомі здобутки, термін «комунікативна компетентність» вимагає подальшого уточнення, з урахуванням умов цифровізації, змішаного та дистанційного навчання і використання штучного інтелекту. З цього випливає, що, аналізуючи наукові джерела, можна підтвердити актуальність теми дослідження та врахувати необхідність послідовного опису структури, методів і умов формування комунікативної компетентності в освіті.

Метою статті є теоретичне обґрунтування структури комунікативної компетентності та визначення ефективних методів і технологій її розвитку у процесі навчання англійської мови.

Методи дослідження. У процесі роботи для досягнення поставленої мети було використано комплекс методів для забезпечення всебічного аналізу поняття «комунікативна компетентність»:

- 1) аналіз наукової літератури, мета якого – вивчити різні підходи до визначення комунікативної компетентності (проаналізовано праці Хаймса, Каналі та Свейн, Савіньйон, Ніколаєвої, Бігич, Гармера та ін.);
- 2) систематизація та узагальнення, мета яких виокремити й систематизувати структурні компоненти комунікативної компетентності та проаналізувати їхні характеристики;
- 3) порівняльний аналіз, використовуючи який нами було зіставлено різні методологічні підходи (комунікативний, компетентнісний, інтерактивний) та визначено їхню ефективність;
- 4) моделювання, за допомогою якого ми побудували цілісну картину процесу формування комунікативної компетентності.

Результати та обговорення. Традиційна методика навчання іноземних мов орієнтується на граматико-перекладний метод, основний недолік якого полягає у відсутності належного рівня комунікативної практики. Водночас сучасна методика викладання англійської мови базується на трьох основних підходах: комунікативний підхід (CLT), компетентнісний підхід та інтерактивний підхід.

Комунікативний підхід (Communicative Language Teaching, CLT) полягає у навчанні через спілкування (learning by doing). Учні виконують завдання, які є максимально наближеними до подій у реальному житті, а саме замовлення їжі в закладі, реєстрація в готелі, обговорення планів на вихідні (Harmer, 2015; Savignon, 1997).

Компетентнісний підхід робить акцент не на тому, що учні знають, а на тому, що вони вміють робити. Результат їхнього навчання полягає не в кількості вивчених слів, а в умінні розв'язувати за їхньої допомоги комунікативні завдання у професійній, академічній або побутовій сферах (Ніколаєва, 2010). Такий підхід має тісний зв'язок із студентоцентризованим навчанням, в якому вчитель відіграє роль посередника.

Інтерактивний підхід передбачає постійну взаємодію (student-student, student-teacher, student-group). Порівняно з фронтальним опитуванням, інтерактивні методи, такі як робота в групах і парах, «акваріум», дебати та ін., створюють природне середовище для спілкування, завдяки чому підвищується обсяг говоріння на уроці та знижується рівень тривожності в учнів (Бігич, 2013; Harmer, 2015).

Поняття *компетентність* має багато тлумачень, проте основне значення цього терміна полягає в здатності особистості поєднувати знання, досвід, навички, цінності та уміння ефек-

тивно діяти, виконувати завдання й приймати рішення у певних життєвих ситуаціях. Термін *комунікативна компетентність* розуміється, як здатність особистості ефективно встановлювати та підтримувати взаємні стосунки, використовуючи знання, досвід, навички, цінності та вміння у певних життєвих ситуаціях.

Комунікативна компетентність вважається складним інтегрованим процесом, який складається з кількох взаємозалежних компонентів (рис. 1).

Лінгвістичний компонент базується на знаннях слів, граматичних правил та правильній вимові

Соціолінгвістичний компонент передбачає вміння добирати мовні одиниці залежно від ситуацій (офіційних чи неофіційних), рангу співрозмовника та суспільних норм.

Компоненти комунікативної компетентності

Рис. 1. Компоненти комунікативної компетентності

Соціокультурний компонент полягає у знанні традицій, звичаїв, мови та цінностей обраної країни, без яких встановлення контакту та взаєморозуміння просто неможливе.

Дискурсивний компонент забезпечує вміння побудови зв'язної та логічної думки в усній чи письмовій формі.

Стратегічний компонент окреслює здатність людини до підтримання розмови за умови навіть обмеженого словникового запасу. В процесі такої розмови можуть часто використовуватися перефразування, перепитування, жести, міміка, інтонація.

Прагматичний компонент полягає в розумінні людини, як користуватися мовою для досягнення певної мети, а саме як попросити, відмовити або переконати.

На основі аналізу сучасної методичної літератури можна виокремити найефективніші технології та методи розвитку комунікативної компетентності на уроках англійської мови:

Метод проектів, який забезпечує інтеграцію всіх видів мовленнєвої діяльності (reading, writing, listening, speaking) навколо теми, яка вивчається учнями. Темі можуть бути різноманітними: «Environmental problems of my city», «The ideal school of the future», «My career plan», «My dream City». Цей метод передбачає поетапну працю учнями впродовж кількох занять: 1) знайти й опрацювати інформацію з обраної теми англійською мовою, використовуючи статті іноземних видань або переглядаючи відео з цієї тематики; 2) обговорити в групі проаналізовану інформацію та розподілити завдання серед учасників; 3) підготувати проект, створивши презентацію, постер, відео, вебсайт; 4) захистити свій проект перед групою. Цей метод допоможе сформувати дискурсивну та стратегічну компетенції (Бігич, 2013; Ніколаєва, 2010) так само, як і відповідальність і самостійність учня.

Кейс-метод (Case study) є ефективним для учнів рівня B2, особливо у професійному контексті, наприклад, ділова англійська. Основа цього методу полягає в описі реальної ситуації (проблеми або конфлікту), в ході якої учні повинні запропонувати рішення й аргументувати його англійською мовою. Ситуації можуть бути різного характеру: «What is more dangerous: earthquake or hurricane», «The best tourist destination», «Eco-friendly school», «Should social media be restricted for teenagers?». Цей метод допоможе розвинути прагматичну та соціолінгвістичну компетенції (Harmer, 2015), а також аналітичне мислення, навички виступати перед публікою та наводити аргументи.

Використання автентичних матеріалів, до яких належать статті з газет та журналів, подкасти, відео з Youtube, пости із соціальних мереж, інструкції, оголошення, що були зроблені носіями мови для носіїв мови не з метою навчання. Такі матеріали є корисним на уроках англійської мови, оскільки допомагають занурити учнів у справжнє мовне середовище, ознайомити із сучасними виразами, ідіомами, наявними акцентами та стилями мовлення. Основним нюансом є правильно дібрані матеріали під рівень учнів.

Використання інтерактивних технологій є дуже корисним інструментом для вчителя, щоб організувати безпосередню взаємодію учнів між собою. Робота в парах, робота в малих парах, рольові ігри, технологія «Акваріум» є ефективними для всіх вікових груп. Під час них учні отримують завдання, роль або тему, орієнтуючись на які треба працювати згуртовано та допомагати один одному. Такі технології розвивають соціолінгвістичну, прагматичну і дискурсивну компетенції.

Технологія дебатів є ефективною для рівнів B1–C1 та передбачає впорядковану структуру, яка складається з оголошення твердження, наприклад «Social media does more harm than good», розподілу груп «за» і «проти», підготовки аргументів, виступу, перехресних питань та узагальнення. Такий вид діяльності допоможе розвинути дискурсивну, стратегічну й прагматичну компетенції і підвищити мотивацію навчання, оскільки дебати мають змагальний характер.

Використання цифрових інструментів та технологій штучного інтелекту (ШІ) є невід'ємною частиною сучасного етапу розвитку освіти, оскільки вони надають змогу комунікативної практики поза аудиторією. В умовах сучасного світу існують платформи

для мовного обміну (HelloTalk, Tandem, Speaky), за допомогою яких учень може знайти собі співрозмовника, носія іноземної мови, який вивчає українську мову, що дає змогу набути безцінного досвіду реального спілкування. По-друге, існують віртуальні дошки (Miro, Padlet, Jamboard), які будуть чудовим доповненням до синхронного онлайн-навчання, що надто корисно для спільного створення проєкту, розміщення дописів, коментування роботи одне одного. По-третє, ще одним корисним елементом для розвитку комунікативної компетентності є інструменти ШІ (ChatGPT, Perplexity, Google Gemini), чий функціонал для навчання англійської мови дуже різноманітний. Вони можуть використовуватись як тренажери діалогу, де ШІ відіграватиме певну роль; генератори завдань, де ШІ розроблятиме перелік тем для дебатів або діалогів, а також вправи для виконання на різні теми та для різних видів мовленнєвої діяльності; помічники письма, коли ШІ допомагатиме оцінити текст учня й пропонуватиме шляхи його вдосконалення, не виконуючи це завдання самостійно.

Базовою умовою успішного формування комунікативної компетентності є сприятливий психологічний клімат. Вивчення іноземної мови вважається складним процесом з позицій психології, оскільки учні можуть почуватись слабкими та незахищеними через страх припуститися помилки або подолання мовного бар'єра. Для ефективного навчання існує принцип «безпечного середовища», за допомогою якого вчитель створює атмосферу, коли помилки вважаються природним етапом навчання згідно з теорією С. Крашена (Krashen, 1985). Таким чином, чим нижчий рівень тривожності в учня, тим ефективніше засвоєння знань. Другим важливим елементом є мотивація, за допомогою якої комунікативна компетентність розвивається за умов усвідомлення учнем особистісного сенсу в процесі вивчення мови. Іншими словами, використання предмета інтересів учня (музика, книги, кіно та інші хобі) як контексту для навчання істотно підвищить внутрішню мотивацію.

Висновки і перспективи подальших розвідок. У результаті дослідження на теоретико-методологічному рівні обґрунтовано, що комунікативна компетентність у контексті навчання англійської мови є складним багатокомпонентним феноменом, який розкриває здатність учнів до успішної міжкультурної комунікації. Ефективність процесу формування комунікативної компетентності на уроках англійської мови забезпечується поєднанням усіх структурних компонентів (лінгвістичного, соціолінгвістичного, соціокультурного, дискурсивного, стратегічного та прагматичного), впровадженням активних методів навчання (проєктів, кейсів, дебатів та інтерактивних вправ), застосуванням автентичних матеріалів і цифрових технологій та створенням сприятливого психологічного клімату для підвищення безпечності середовища та рівня мотивації.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в розробленні методики діагностики рівнів сформованості комунікативної компетентності учнів, а також у вивченні потенціалу технологій штучного інтелекту для персоналізації комунікативного навчання.

Використані джерела

- Андросчук, І. (2022). Комунікативна компетентність як важливий засіб ефективної взаємодії учасників освітнього процесу. *Молодь і ринок*, 3–4 (201–202), 34–38. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.259914>
- Бігич, О. Б., Бориско, Н. Ф., & Борецька, Г. Е. (2013). *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів* (Ніколаєва, Ю. (Ред.)). Київ: Ленвіт.
- Рада Європи. (2003). *Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання* (Ніколаєва, Ю. С. (Ред.)). Київ: Ленвіт.

- Ніколаєва, С. Ю. (2010). Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*, (2), 11–17.
- Яриновська, К. Т., & Башманівський, О. Л. (2023). Формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти при вивченні іноземних мов: інструменти, методи й прийоми. *Українська поліїстика*, (21), 93–102. <https://doi.org/10.35433/2220-4555.21.2023.ped-1>
- Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1–47. <https://doi.org/10.1093/applin/1.1.1>
- Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*. Strasbourg: Council of Europe Publishing. <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4>
- Harmer, J. (2015). *The Practice of English Language Teaching* (5th Ed.). London: Pearson Education.
- Hymes, D. (1972). On communicative competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.) *Sociolinguistics* (pp. 269–293). Harmondsworth: Penguin.
- Krashen, S. D. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. London: Longman.
- Savignon, S. J. (1997). *Communicative Competence: Theory and Classroom Practice* (2nd Ed.). New York: McGraw-Hill.

References

- Androschuk, I. (2022). Komunikatyvna kompetentnist yak vazhlyvyi zasib efektyvnoi vzaiemodii uchasnykiv osvitnoho protsesu. *Molod i rynek*, 3–4 (201–202), 34–38. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.259914> (in Ukrainian).
- Bihych, O. B., Borysko, N. F., & Boretska, H. E. (2013). *Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka: pidruchnyk dlia studentiv klasychnykh, pedahohichnykh i linhvistychnykh universytetiv* (Nikolaieva, S. Yu. (Ed.)). Kyiv: Lenvit (in Ukrainian).
- Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1–47 <https://doi.org/10.1093/applin/1.1.1> (in Ukrainian).
- Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*. Strasbourg: Council of Europe Publishing. <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4> (in English).
- Harmer, J. (2015). *The Practice of English Language Teaching* (5th Ed.). London: Pearson Education (in English).
- Hymes, D. (1972). On communicative competence. In J. B. Pride, & J. Holmes (Eds.). *Sociolinguistics* (pp. 269–293). Harmondsworth: Penguin (in English).
- Krashen, S. D. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. London: Longman (in English).
- Nikolaieva, S. Yu. (2010). Tsili navchannia inozemnykh mov v aspekti kompetentnisnoho pidkhodu. *Inozemni movy*, (2), 11–17 (in Ukrainian).
- Savignon, S. J. (1997). *Communicative Competence: Theory and Classroom Practice* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill (in English).
- Yarynovska, K. T., & Bashmanivskyi, O. L. (2023). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti zdobuvachiv vyshchoi osvity pry vyvchenni inozemnykh mov: instrumenty, metody y pryomy. *Ukrainska polonistyka*, 21, 93–102. <https://doi.org/10.35433/2220-4555.21.2023.ped-1> (in Ukrainian).
- Rada Yevropy. (2003). *Zahalnoevropeiski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia* (Nikolaieva, S. Yu. (Ed.)). Kyiv: Lenvit (in Ukrainian).

Krystyna Horiashko, PhD student, Department of German Language and Teaching Methodology, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, Ukraine.

Research interests: language pedagogy, foreign language teaching methodology, the communicative approach to teaching English, the development of foreign language communicative competence, the use of digital technologies and AI in language education, and intercultural communication.

COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE CONTEXT OF ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Abstract. This article examines the concept of communicative competence as a key category in contemporary language teaching theory within the context of foreign language instruction. The relevance of the topic stems from the shift from the traditional model of education to a competence-based paradigm, the introduction of the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR), and the need to develop pupils' ability to engage in genuine intercultural communication. The author notes that the traditional model of education, which focuses on the rote learning of grammatical rules and lexical items, does not ensure an adequate level of proficiency in English in real-life situations, leading to a disconnect between academic knowledge and practical skills. The article analyses contemporary approaches to interpreting the concept of 'communicative competence', the structural components of communicative competence (linguistic, sociolinguistic, pragmatic, discursive, strategic and sociocultural), and provides a description and examples of how these manifest in the learning process, as well as the psychological and pedagogical conditions for its development in the process of learning English. Particular attention is paid to the analysis of contemporary approaches: the communicative approach (learning through communication), the competence-based approach (result-oriented – the ability to perform communicative tasks), and the interactive approach (constant interaction between learners). The article presents, in detail, the techniques and methods for developing communicative competence: interactive techniques (working in pairs and groups, role-plays), project-based learning, case studies and debates, working with authentic materials (articles, podcasts, videos), and the use of digital resources (language exchange platforms, virtual whiteboards, artificial intelligence tools). The psychological and pedagogical conditions for the successful development of communicative competence are identified, with a view to creating a safe environment with a low affective filter (Krashen, 1985). Based on a theoretical analysis, methodological recommendations are proposed for the effective development of communicative competence among learners. This article may be of interest to researchers, lecturers, students of language-related disciplines, and anyone interested in modern methods of teaching foreign languages.

Keywords: communicative competence; English language teaching; communicative approach; foreign language education; language skills; intercultural communication; teaching methodology.